

Esendőségem foglalkoztat

Még a Nyárköszöntőn történt, június végén, azt kértem a jelenlévőktől – írásban is előzetesen –, hogy a hagyományos kerekasztal beszélgetésünk során, ha kedvük van, szóljanak, mi foglalkoztatja őket mostanában. Többen éltek a lehetőséggel. Én hallgattam.

Most szólok. Hogy mi is foglalkoztat. Az esendőségem foglalkoztat, hogy csökkent bennem az izgalom, amely korábban könyvek írására készítette. Ijeszt is ez kissé.

Hogy világos legyen, miről is van szó. Be akarom fejezni a könyvemet, a memoárom harmadik kötetét, a *Visszanéztem és a Különbéke Debrecenben* folytatását, az emlékezést arról az időszakról, amely a budapesti létezésünkhöz kapcsolódik, ahhoz a huszonhárom évhez, melyet a Népművelési Intézetben töltöttem, a budai Corvin téren. (A könyv alcímében már biztos is vagyok, Egy Corvin téri népművelő 1966-1989.)

Mi a bajom magammal? Hát az, hogy noha életem jeles alkotó korszakát idézem meg, amikor nemcsak mozgalmakat befolyásoltam, dramaturgiát írtam, de segítettem meghonosítani hazánkban a drámapedagógiát, és megalapítottam a Magyar Drámapedagógiai Társaságot, és létrehoztam mérnökhallgató barátaimmal az akkor híres-nevezetes Vári Színpadot, melyen országosan számon tartott produkciókat hoztunk létre, mégis, és ez a bajom, maszatolva írok, ugyanakkor meg szeretném, ha minél hamarabb túl lennék az egészen. Túl a könyvön. Már nem hiszek abban, hogy bárkit is érdekelhet, amit írok, s ettől ellangyosodom.

Aztán a Biblia jut eszembe; a langyosat kiköpi az Úr az ő szájából.

Másik történet egy másik esendőségről

A minapában még azt írtam nagy hetykén, hogy úgy látszik, új korszakomba lépek, anyai örökségemből, a magas vérnyomásosból az atyaiba, az alacsonyosba térek, s hogy ez milyen remek. Alig, hogy ezt közhírré tettem, egy meggondolatlan ötlettől hajtva, én is megmértem a vérnyomásomat,

mások is ezt tették, s bármily hihetetlennek tetszett, 220-at mutatott a mérő. Elmentem a körzethez, a helyettesítő orvoshoz, ott is ijedeztek, haza sem akartak engedni. Aztán lenyomták nagy nehezen 180-ra, rajtam meg kitört a pánik, hogy jön a vég – esendőség, említettem –, s már nem tudtam másra gondolni, minthogy felrakom a mandzsettát, a gép zizegni fog, és a kijelző magas értéket mutat.

És így is történt, semmiféle gyógyszer nem vitte le a vérnyomásomat, pedig kísérleteztek ezzel-azzal, én meg, ha arra gondoltam, hogy mérni fogok, biztosra mehettem: a készülék nem megy 160 alá. És a pulzusom, ez volt a legrosszabb, a pusztá gondolatra, hogy mérőzők, rögvest lüktetni kezdett, mégpedig szaporán. És milyen szaporán, 125-re is felgyorsult! És az sem nyugtatott meg, hogy a készülék kikapcsolása után helyre állt a rend, a szívem normálisan kalapált. Fantáziáltam, mi minden következhet! És én, aki oly bölcs távollágtartással tudtam eddig írni és beszélni a halálról, ekkortól némileg berezelten éltem a napjaimat. Semmi fennköltség, szellemi kaland, toltam a napokat a legmindennapibb munkával vérnyomásméréstől vérnyomásmérésig. Bármivel kísérleteztem, még agytréninggel is, a gondolattól, hogy beteg vagyok, s ha mérek, plafonon leszek, nem tudtam szabadulni.

Aztán felhívtam orvos barátomat, a hajdani tanítványt, Tóth Tibort, s ő megnyugtatóan szólt. Szavaiból azt vettem ki, nem olyan nagy a bukfenc, szedjem csak a gyógyszert a pillanatnyi mérőállásnak megfelelően, hol kevesebbet, hol többet, s kérjek mindenképpen labor beutalót és EKG-t.

Aztán eljött hozzánk és megnézte a papírokat. Tibor bátyám, mondta a druzsám, s mosolygott, nagyon jók a leleteid, nincs is hipertóniád. Érzékeny ember vagy, de hát ettől az érzékenységtől vagy, aki vagy. S még azt is el kell mondanom, hogy a szervezeted fiatalabb a korodnál, és nem is kevésel.

Tibor aztán elment, és attól kezdve, mintha nem akarna magasra szökellni a vérnyomásom. Az illendő határán belül tartózkodik.

Baráti körben Czakó Gáborékkal

A nyáron történt. Levelet kaptam, Vinczeffy Zsolték-tól, Inokáról, menjünk át hozzájuk, közli, hogy mikor, felavatják a most épült filagóriát vagy szaletlit, lesz tejfölös, sajtos lángos, meg bor és pálinka, és ott lesznek Pfefferék, barátaink, meg ott lesz vendégük, Czakó Gábor, az író, feleségestől.

Egyedül kerékpároztam át, a feleségemnek családi teendője akadt Budapesten. Időben érkeztem, a többiek későbbben, s valami véletlen folytán el is tévedtem, s ez elég volt ahhoz, hogy elsőként, még nem is a színhelyen, Czakó Gáborral találkozzam. Mint kik régről ismerősök – én őt a televízióból meg a könyveiből, ő meg engem Vinczeffy előadásából –, akként köszöntöttük egymást. Aztán szó szót követett, s kurta időn belül kiderült, minden lényeges kérdésben, életről, halálról, emberekről, társadalomról, kisvilágunkról, nagyvilágunkról, egyet is értünk. Örült a *Novelláskönyvnek*, melyet elővarázsoltam a táskámból – évekkal ezelőtt magam válogattam a kötet anyagát és szerkesztettem versmondók számára –, nem volt tudomása ugyanis arról, hogy szerepel benne egy novellája, miként arról sem, hogy a *Hűsvétkarácsony* című elbeszéléséről kapta nevét az egyik színjátékunk, melyet a főiskolásaimmal készítettem Nagykovácsán, s hogy abban elhangzik a szövege is, és hogy annak mekkora sikere szokott lenni.

És akkor a találkozó a kedves házi gazdáéknál! Próbálok megidézni – jó hónapja már –, de hogy mi történt, mi érdekes történt, történt-e valami érdekes, nemigen emlékszem. A hangulata, az igen, az megmaradt, ahogy nyolcan körbeültük az asztalt, ahogy beszélgettünk derűsen a korántsem bízató jövőről, és iszogattunk, és ettük a lángost, és örültünk, ez maradt meg bennem, örültünk, hogy élünk, még élünk, ebben az alkalmi kis közösségben, békességben élünk. Érdekes, most, hogy kopogtatok, sem békabrekegést, pedig egy tavacska mellett ültünk, sem madaréneket, pedig egy nagy rét közepén ültünk, nem hallok, amire emlékezhetnék. Egymásra figyeltünk, s ez nagyon jó volt. És sokat mosolyogtunk. Ez is jó volt.

És köszöntöttük Czakó Gábort, hogy Kosuth-díjat kapott, erre viszont emlékszem, háraitott. Nem értettem, miért.

Sötét este volt, mikor biciklire ültem. Egyedül karikáztam hazafelé, egy lélek nem volt az úton, jöttem lendülettel és vígan, amikor is, nekem váratlanul, már közel Kürthöz, megállított egy rendőrautó. Nem világít a lámpám, mondja a fiatal egyenruhás. És kioktat szeretettel. De nem büntet. Pedig megtehetné volna. És nemcsak a lámpa miatt.

A jó hangulatom hazáig kitartott.

Becsületszó – fogyóeszköz

A megbízhatóság jellem dolga volna? S a jellem mié, a születése, a nevelése, a felnevelő közösségé vagy mindháromé?

Szeretek bízni a másikkban. Megnyugtat. Miként az is, ha az emberek állják a szavukat.

A megbízhatóság nagy kincs, egyre nagyobb. A főiskolásaim körében tapasztalom, mostanában csak, ígérek valamit, és nem tartják be. És nem is mentegetőznek. Ettől én kiborulok, nem szoktam hozzá, ők meg attól, hogy kiborulok.

A polgári erkölcsnek, miként a lovaginak hajdan, része volt a szótartás. Mi még azt mondtuk, mikor valamit megfogadtunk, hogy becsületszavamra, s mindenki tudta: az ígéret betartatik. Nem emlékszem, hogy valaki is vétett volna a törvény ellen, hogy tudniillik az adott szó, szent. A mester, aki felvállalt valamit, időre teljesített.

A minapában meg! Kürtön, szólok a vizesnek, szólok a lakatosnak, meg is egyezünk, ekkor és ekkor megtisztelnek. Aztán sehohol senki. Egy ifjú pedig, sokgyerekes, aki dolgozott nekünk és jól, egyszer csak nem jelent meg. De nem hozta az elvitt mopedem árát sem, meg a köszörülésre vitt kaszát sem, meg az előre kifizetett cementet sem.

– Hagyjad – mondta a feleségem –, sokgyerekes.

Most viszont ismét örülök, létezik egy Gy. Attila, aki, ha azt mondja, ekkor és ekkor, itt és itt lesz, minden úgy is létszen, miként mondja. És nem ver át a világ minden kincséért sem.

Attila megnyugtat. Attila polgár.

Ínséges időben, úgy látszik, egy igaz ember is elegendő, ha nem óhajtjuk feladni a reményt, miszerint „*még*yen előre majdan fajzatom.”

Szegény Vörösmarty, mit írna, ha élne!

Etnikai jelenségek Kishegyesen. Szőke Anna könyve
Szőke Anna a vajdasági Kishegyesről, néprajzkutató – nekünk barátunk, ő kalauzolt néhány éve, mikor bebarangoltuk a Délvidéket – írt egy könyvet, nem az elsőt, *Etnikai jelenségek Kishegyesen* címmel, az alábbi alcímmel, *Fejezetek a település társadalomnéprajzához*, s ezt dedikálta barátnőjének, Kósa Vilmának, volt módomban elolvasni.

Jó könyv, fontos könyv, szomorú könyv. A szerző tudós kutatóhoz illően tényeket rögzít, hivatkozik más kutatókra, s beszélget különböző etnikumú és sorsú emberekkel, hallgatja őket, s rögzíti a vallomásukat.

Döbbenetes életsorsok, mind egy-egy realista novella. Nincs bennük semmi művi. Talán csak Móricz Zsigmond meg Tar Sándor tudott kisemberei életsorsokat ilyen élethűen papírra vetni. Szőke

Anna közlőit jól választja ki, több nációból, s mint etnológus, a szokásait rögzíti, azokat elsősorban, valójában mégis történelmet ír, a Vajdaság történelmét, döbbenetesen. Pedig az 1944-es magyar írásról még nem is szól. Történelem ez alulnézetből.

Kishegyes hajdan színmagyar község volt, mára a település tizenhárom százaléka más nemzetiségű, szerb, roma, német, montenegrói, horvát, ruszin és még hétféle. A történelem tett róla, hogy a magyarok fogyjanak, mások meg növekedjenek.

Szomorú könyv a Szőke Annáé, azon túl, ahogy írtam, hogy jó könyv, meg fontos könyv.

Spiclik inkognitóban. Filep Tibor könyve

Filep Tibor a debreceni spiclikről jelentetett meg egy dokumentumkönyvet. Címe: *A politikai rendőrség Hajdú-Biharban 1957-1989*. Az említett időszak jelentéseit szemlélte. Megvettem, érdekelt, benne vagyok-e, mint célszemély, akit figyeltek, akiről jelentettek. De nem találkoztam a nevemmel. Kiderült, hogy a szerző kikanyarított egy nagyobbacska szeletet, az egyetemre meg debreceni irodalmi életre koncentrált, a többivel most nem foglalkozott.

Valami oknál fogva csak a spiclik fedőneveit emlegeti, a valódiakat nem közli, illetve csak azokét, akiről már amúgy is volt tudomásunk. Azt mindazonáltal megjegyzi, hogy a beépített jelentésvők között több ismert személyt is talált, olyanokat is, akik az ő baráti köréhez tartoztak.

Jómagam fogadni mertem volna, hogy a mi gimnáziumi körünkben is lapult besúgó, de Filep egyet sem említ. Találkoztam viszont olyan fedőnevekkel, akiről megjegyzi, hogy tanárok voltak a Kossuth illetve a Csokonai gimnáziumban.

Meglep, hogy még a nyolcvanas években is működtették a besúgó hálózatot. Ám a jelentéseket olvasva, alig lehet érteni, hogy miért is. A szokásos értelmiségi ellenzékieskedésen kívül az írásokból semmi lényegeset kiolvasni nem lehet. Az embernek van egy olyan érzése, hogy az egész megfigyelő tevékenységet már csak megszokásból görgetgették. Ügyet kreálni már nem tudtak. Viszont megélték belőle; minden spiclihez kellett egy-egy tartótsizt.

Jó, hogy megjelentette a könyvet Filep Tibor, adalék a múltunkról. Mindazonáltal többet vártam. A meglepetés elmaradt.

A magyar állampolgárságról. Picinyke adalék

Azt mondta a sógornóm, amikor a határon túli magyarokról beszéltünk – ez még a Kádár-korszakban történt –, meg a beregszászi rokonaimról beszéltünk, akik mindenképpen át akartak jönni Magyarhonba, és a szüleimet kérték, meg később

minket, fiúkat is, hogy írjunk ajánlást, meg küldjünk eltartásit, hogy jöhessenek, akkor mondta a sógornóm, jó nekik ott.

Ez most jutott eszembe augusztus 20-án, hogy hallottam a meghatott nyilatkozatokat odaáti magyaroktól, miért is fontos nekik a magyar állampolgárság.

Szegény *Kunák Tibor*, beregszászi rokonom, miután a fiát öngyilkosságnak álcázva gyanús körülmények között megölték, mindenképpen át akarta menekíteni a megmaradt családot. Csinált ő álválást, álházasságot, újra házasságot, és még mi mindent, hogy sikerüljön a terve. Végül is sikerült. De milyen áron! Ráment az egészsége, meghalt.

Kinek, hol jó.

Nemde, az egyének jobban tudják, mint a politika-csinálók meg a politikai drukkerek!

A szamoszegyi emlékkert. Már több mint terv

Kósa Vilma már vásárolt, már tárgyalt, már fafara-góval egyezkedik, már levitte a helyszínre a rokonait, pontosabban néhányat közülük, én meg megfogalmaztam a szöveget, amely alapja lett és lesz a további egyezkedéseknek.

Az alapító(k) szándéka

Emléket állítani azoknak a szamoszegyi ősöknek, akik a kommunista diktatúra áldozatai és üldözöttjei voltak, a mártíroknak és a szenvedőknek,

– azoknak, akiket a malenkij robotra elhurcoltak, akik visszatértek ugyan, de viselték az elhurcolás nyomait,

– azoknak, akiket a Rákosi-korszakban Szamoszegyről elűldöztek, akiket megaláztak és vagyonuktól megfosztottak,

– azoknak, akiket az 1956-os forradalomban való részvételük miatt meghurcoltak, akik a börtön elől külföldre emigráltak.

Emlékeztetni kívánják az utódokat, miféle áldozatok árán jutottunk el a mához.

Evégett az emlékkertben emlékoszlopok kerülnek felállításra az áldozatok neveinek feltűntetésével. Kialakítanak továbbá egy alkalmas helyet, ahol tablókön tájékoztatják a látogatókat az érintett történelmi eseményekről. És ki-ki ültethet fákat is emlékül.

Az alapítók a parkosított emlékkertet olyan közösségi helynek gondolják, melyet egyének, családok és iskolai közösségek látogatnak, emlékezni, tájékozódni, múltismeretre szert tenni óhajtók.

A parkosított emlékkert a község lakóinak új köztere, pihenőhely, beszélgetőhely, ahol nézelődni, elmélkedni, pihenni is lehet.

A működtetésről

Az alapító számít a meghurcoltak, elhurcoltak, elmenekültek utódainak erkölcsi és anyagi támogatására, amennyiben az emlékoszlopokat, a parkírozást közös erővel hozzák létre.

Az alapító(k) szerződést köt(nek) Szamosszeg önkormányzatával, tekintettel arra, hogy az emlékkertről úgy vélekedik-vélekednek, hogy az a község közterülete lesz.

Az alapító szerződést köt az iskola vezetőségével és az egyháznak vezetőivel, hogy az emlékkertért vállaljanak felelősséget és kapcsoljanak hozzá közösségi programokat, tartsanak történelemórát, osztályfőnöki órát, teremtsenek szakrális alkalmakat.

A lényeg: Az önkormányzat, egyház és iskola vállaljanak védnökséget az emlékkert felett, ne váljék randalírozók prédájává, tegyenek meg mindent azért, hogy a szamosszegiek az emlékkertet érezzék, tudják a magukénak.

Az emlékkert kialakítása után egy öttagú testület irányítja a működést, amelynek egy tagja az alapító illetve az általa megbízott családi képviselő, továbbá a támogatók körének megbízottja, az önkormányzat felelős képviselője, valamint az iskola és az egyház megbízottja.

A tulajdonos hivatalosan is megerősíti, hogy az emlékkert más célra, mint amire létrehozta, fel nem használható. Sem most, sem a jövőben.

